

XORIJIY TALABALAR MOSLASHUVINING KONSEPTUAL ASOSLARI VA PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI

M.Z.Jabborova¹

Mas'ul muallif: Jabborova
Musharrafxon Zafarbek qizi,
Andijon davlat universiteti tayanch
doktoranti.

e-mail: E-
mail:musharrafxonjabborova8@gmail.
com

Accepted: 11 Avgust 2026
Published: 11 Avgust 2026

Copyright: © 2026 by the
author(s). Licensee Buxoro xalqaro
universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Jabborova, M. Z.
XORIJIY TALABALAR
MOSLASHUVINING KONSEPTUAL
ASOSLARI VA PSIXOLOGIK
MEXANIZMLARI / M. Z. Jabborova
// Buxoro xalqaro universiteti
ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T.
7, № 2. — B. 114–118.

1. Andijon davlat universiteti tayanch doktoranti,

Annotatsiya. Mazkur maqolada xorijiy talabalar moslashuvining konseptual asoslari va psixologik mexanizmlari nazariy jihatdan tahlil qilingan. Moslashuvning akkulturasiya (J. Berry), madaniy zarba (K. Oberg), U va W shaklidagi moslashuv egri chiziqlari (S. Lysgaard, J. va J. Gullahorn) hamda stress va kurashish (R. Lazarus) nazariyalari asosidagi konseptual modellari ko'rib chiqilgan. Moslashuvning to'rt asosiy bosqichi (asal oyi, madaniy zarba, moslashish va moslashuv) hamda uning ijtimoiy-psixologik, akademik va shaxsiy o'lchovlari aniqlangan. Tahlil natijalariga ko'ra, moslashuv muvaffaqiyatiga eng kuchli ta'sir etuvchi omillar til kompetensiyasi (88 %), ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi (82 %), shaxsiy psixologik xususiyatlar (78 %) va akademik tayyorgarlik (75 %) hisoblanadi.

Kalit so'zlar: xorijiy talabalar, ijtimoiy-psixologik moslashuv, akkulturasiya, madaniy zarba, U-shaklidagi egri chiziq, kross-madaniy psixologiya, ta'lim migratsiyasi, psixologik mexanizmlar, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, til kompetensiyasi, oliy ta'lim, integratsiya.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ АДАПТАЦИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

Аннотация. В данной статье теоретически проанализированы концептуальные основы и психологические механизмы адаптации иностранных студентов. Рассмотрены концептуальные модели адаптации на основе теорий аккультурации (Дж. Берри), культурного шока (К. Оберг), U- и W-образных кривых адаптации (С. Лисгаард, Дж. и Дж. Гуллахорн), а также стресса и копинга (Р. Лазарус). Определены четыре основные стадии адаптации (медовый месяц, культурный шок, приспособление и адаптация), а также её социально-психологические, академические и личностные измерения. Согласно результатам анализа, наиболее сильными факторами, влияющими на успешность адаптации, являются языковая компетенция (88 %), система социальной поддержки (82 %), личностные психологические особенности (78 %) и академическая подготовка (75 %).

Ключевые слова: иностранные студенты, социально-психологическая адаптация, аккультурация, культурный шок, U-образная кривая, кросс-культурная психология, образовательная миграция, психологические механизмы, социальная поддержка, языковая компетенция, высшее образование, интеграция.

CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF INTERNATIONAL STUDENTS' ADAPTATION

Abstract. This article provides a theoretical analysis of the conceptual foundations and psychological mechanisms of foreign students' adaptation. Conceptual models of adaptation based on the theories of acculturation (J. Berry), culture shock (K. Oberg), U- and W-shaped adaptation curves (S. Lysgaard, J. and J. Gullahorn), and stress and coping (R. Lazarus) are examined. Four main stages of adaptation (honeymoon, culture shock, adjustment, and mastery) are identified, along with its socio-psychological, academic, and personal dimensions. According to the analysis, the strongest factors influencing successful adaptation are language competence (88 %), the social support system (82 %), individual psychological characteristics (78 %), and academic preparation (75 %).

Keywords: foreign students, socio-psychological adaptation, acculturation, culture shock, U-shaped curve, cross-cultural psychology, educational migration, psychological mechanisms, social support, language competence, higher education, integration.

1. Kirish. Globallashuv jarayonlari va xalqaro ta'lim integratsiyasining kuchayishi natijasida ta'lim migratsiyasi zamonaviy dunyoning eng dinamik ijtimoiy hodisalaridan biriga aylandi. YuNESKO ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'ylab o'z vatanidan tashqarida ta'lim olayotgan xorijiy talabalar soni 2000-yildagi 2,1 mln. dan 2022-yilga kelib 6,9 mln. dan oshdi va bu ko'rsatkich 2030-yilga borib 9 mln. ga yetishi prognoz qilinmoqda [1]. O'zbekiston Respublikasi ham ushbu global tendensiyaga faol qo'shilib, oliy ta'lim tizimini xalqaro miqyosda raqobatbardosh qilish yo'lidan bormoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da oliy ta'lim muassasalarining xalqaro reytinglardagi o'rnini mustahkamlash, xorijiy talabalar va professor-o'qituvchilarni jalb etish strategik vazifa sifatida belgilangan [2]. So'nggi yillarda mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan xorijiy talabalar soni sezilarli oshib, ularning ko'pchiligi qo'shni Markaziy Osiyo davlatlari, shuningdek Janubiy Osiyo, Yaqin Sharq va Afrika mamlakatlaridan kelmoqda.

Biroq xorijiy talabani yangi mamlakatga kelishi nafaqat akademik, balki chuqur psixologik va ijtimoiy-madaniy o'zgarishlar bilan bog'liq murakkab jarayon hisoblanadi. Talaba bir vaqtning o'zida yangi til muhiti, notanish madaniy normalar, o'zgacha ta'lim tizimi, oziq-ovqat va maishiy sharoitlar, hamda yaqinlaridan ajralganlik holatiga duch keladi. Bu omillarning kompleks ta'siri "madaniy zarba" (culture shock) deb ataluvchi psixologik holatni yuzaga keltirishi mumkin, bu esa talabani akademik muvaffaqiyati, ruhiy salomatligi va umumiy farovonligiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi [3, 4].

Xorijiy talabalar moslashuvi muammosi kross-madaniy psixologiya, ijtimoiy psixologiya va pedagogika fanlarining kesishuvida yotgan murakkab ilmiy masala hisoblanadi. Ushbu sohada G'arb tadqiqotchilari (J. Berry, K. Oberg, S. Lysgaard, C. Ward, A. Furnham) tomonidan boy nazariy va empirik baza yaratilgan bo'lsa-da, O'zbekiston sharoitidagi xorijiy talabalar moslashuvining o'ziga xos psixologik mexanizmlari hali yetarlicha o'rganilmagan. Bu esa mavzuning nazariy va amaliy dolzarbligini belgilaydi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi - xorijiy talabalar moslashuvining konseptual asoslari va psixologik mexanizmlarini nazariy jihatdan tizimlashtirish, moslashuv jarayonining bosqichlari va omillarini aniqlash, hamda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida sharoitida xorijiy talabalarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdir. Vazifalar: (1) moslashuv tushunchasining nazariy-konseptual asoslarini tahlil qilish; (2) moslashuvning asosiy psixologik mexanizmlari va bosqichlarini ochib berish; (3) moslashuvga ta'sir etuvchi omillarni tizimlashtirish; (4) amaliy psixologik-pedagogik tavsiyalar shakllantirish.

2. Nazariy asoslar va tadqiqot metodologiyasi.

2.1. Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot nazariy-konseptual xususiyatga ega bo'lib, ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilish, qiyosiy-nazariy yondashuv va konseptual modellashtirish metodlari asosida olib borildi. Manba bazasi sifatida kross-madaniy psixologiya va ta'lim psixologiyasi sohasidagi fundamental asarlar, 2010–2024-yillarda Scopus, Web of Science va PsycINFO bazalarida nashr etilgan ilmiy maqolalar, hamda xalqaro tashkilotlarning (YuNESKO, OECD) hisobotlari o'rganildi.

Tadqiqot quyidagi bosqichlardan iborat bo'ldi: (1) "moslashuv", "akkulturatsiya", "madaniy zarba" tushunchalarining nazariy ta'riflarini tahlil qilish; (2) moslashuvning asosiy nazariy modellarini qiyosiy o'rganish; (3) moslashuvning psixologik mexanizmlari va bosqichlarini tizimlashtirish; (4) moslashuvga ta'sir etuvchi omillarni guruhlash va ularning nisbiy ahamiyatini baholash; (5) amaliy tavsiyalarni shakllantirish.

2.2. "Moslashuv" tushunchasining konseptual ta'rifi

Psixologiya fanida "moslashuv" (adaptatsiya) tushunchasi keng ma'noda individning o'zgargan muhit talablariga muvofiq o'z xulq-atvori, kognitiv tuzilmalari va emotsional holatlarini o'zgartirish jarayoni sifatida ta'riflanadi. Xorijiy talabalar kontekstida moslashuv - bu individning yangi ijtimoiy-madaniy va akademik muhitga psixologik, ijtimoiy va madaniy jihatdan integratsiyalashuvi jarayonidir [5].

Zamonaviy kross-madaniy psixologiyada moslashuvning ikki asosiy o'lchovi ajratiladi (C. Ward va A. Kennedy): (a) psixologik moslashuv - emotsional farovonlik, qoniqlik va ruhiy salomatlik bilan bog'liq; (b) ijtimoiy-madaniy moslashuv - yangi muhitda kundalik ijtimoiy vazifalarni bajara olish, madaniy kompetensiya va ijtimoiy ko'nikmalar bilan bog'liq [6]. Bu ikki o'lchov o'zaro bog'liq, lekin turli omillar va dinamika bilan tavsiflanadi.

3. Tadqiqot natijalari

3.1. Moslashuvning konseptual modellari

Xorijiy talabalar moslashuvini tushuntirish uchun bir qator nazariy model va konsepsiyalar ishlab chiqilgan. Ularning eng nufuzlilari 1-jadvalda umimlashtirilgan.

Jadval 1.

Xorijiy talabalar moslashuvining asosiy nazariy modellari

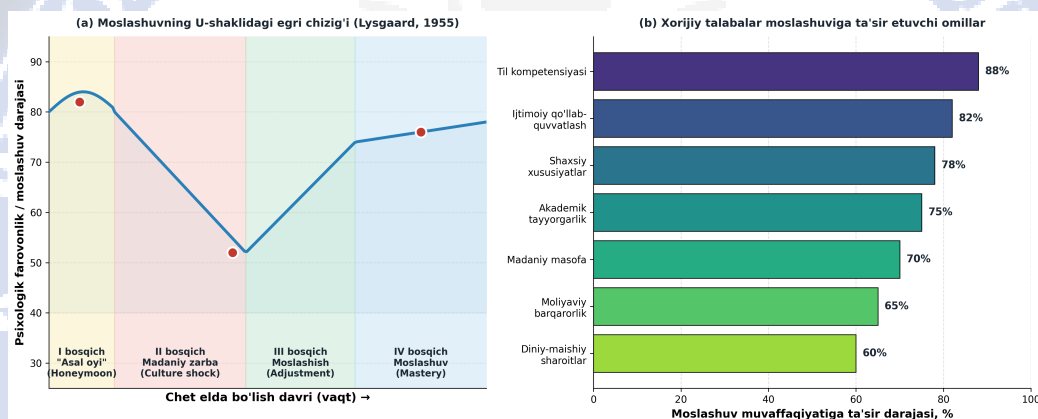
Model / nazariya	Muallif(lar)	Asosiy g'oya
Akkulturatsiya modeli	J. Berry (1997)	Moslashuv to'rt strategiyaga bo'linadi: integratsiya, assimilyatsiya, ajralish va marginalizatsiya
Madaniy zarba konsepsiyasi	K. Oberg (1960)	Notanish madaniyatga tushgan individ to'rt bosqichli emotsional inqirozni boshdan kechiradi
U-shaklidagi egri chiziq	S. Lysgaard (1955)	Moslashuv darajasi vaqt davomida U shaklida o'zgaradi: yuqori boshlanish, pasayish, tiklanish

Model / nazariya	Muallif(lar)	Asosiy g'oya
W-shaklidagi egri chiziq	J. & J. Gullahorn (1963)	Vatanga qaytgandan keyingi qayta moslashuvni hisobga olib, U-egri chizig'ini kengaytiradi
Stress va kurashish modeli	R. Lazarus & S. Folkman (1984)	Moslashuv stressni kognitiv baholash va kurashish (coping) strategiyalari orqali boshqariladi
Madaniy o'rganish modeli	A. Furnham & S. Bochner (1986)	Moslashuv yangi madaniyatga xos ijtimoiy ko'nikmalarni o'rganish jarayoni sifatida qaraladi

J. Berry ning akkulturationsiya nazariyasi zamonaviy kross-madaniy psixologiyaning asosiy paradigmasi hisoblanadi. Unga ko'ra, individ ikki fundamental savolga javob berishi asosida to'rtta moslashuv strategiyasidan birini tanlaydi: (1) o'z madaniy o'ziga xosligini saqlash; (2) yangi madaniyat bilan aloqa o'rnatish. Bu ikki o'lchovning kombinatsiyasi integratsiya (ikkalasiga ham "ha"), assimilyatsiya (faqat yangi madaniyat), ajralish/separatsiya (faqat o'z madaniyati) va marginalizatsiya (ikkalasiga ham "yo'q") strategiyalarini hosil qiladi. Tadqiqotlar integratsiya strategiyasi eng yuqori psixologik farovonlik va moslashuv muvaffaqiyatini ta'minlashini ko'rsatadi [7, 8].

3.2. Moslashuvning psixologik mexanizmlari va bosqichlari

K. Oberg tomonidan kiritilgan "madaniy zarba" konsepsiyasi va S. Lysgaard ning U-shaklidagi egri chizig'i moslashuvning bosqichli xarakterini ochib beradi. Moslashuv jarayoni vaqt davomida to'rtta ketma-ket bosqichdan o'tadi, bu 1-rasmda taqdim etilgan.

1-rasm. Xorijiy talabalar moslashuvining psixologik dinamikasi: (a) moslashuvning U-shaklidagi egri chizig'i (Lysgaard, 1955) va uning to'rt bosqichi; (b) moslashuv muvaffaqiyatiga ta'sir etuvchi asosiy omillarning nisbiy ahamiyati

1-rasm (a) panelida ko'rsatilgan moslashuvning to'rt bosqichi quyidagicha tavsiflanadi:

- I bosqich - "Asal oyi" (Honeymoon): kelishning dastlabki haftalarida talaba yangi muhitni qiziqish va hayajon bilan qabul qiladi, psixologik farovonlik darajasi yuqori bo'ladi. Bu bosqich bir necha kundan bir necha haftagacha davom etadi;
- II bosqich - Madaniy zarba (Culture shock): til to'siqlari, madaniy farqlar va kundalik qiyinchiliklar to'planib, eng past psixologik holat yuzaga keladi. Talaba xafagarchilik, vatanni sog'inish (homesickness), tashvish va ba'zan depressiyani boshdan kechirishi mumkin. Bu eng kritik bosqich hisoblanadi;
- III bosqich - Moslashish (Adjustment): talaba asta-sekin yangi muhitga ko'nika boshlaydi, til ko'nikmalari yaxshilanadi, ijtimoiy aloqalar shakllanadi va kundalik vazifalarni bajara olish qobiliyati ortadi;
- IV bosqich - Moslashuv/o'zlashtirish (Mastery): talaba yangi madaniy muhitda o'zini erkin his qiladi, ikkala madaniyat o'rtasida muvozanat o'rnatadi va to'liq funksional faoliyat yurita oladi.

Moslashuv jarayonining asosiy psixologik mexanizmlari R. Lazarus va S. Folkman ning stress va kurashish (coping) modeliga muvofiq tushuntiriladi. Ushbu modelga ko'ra, talaba yangi muhit talablarini kognitiv jihatdan baholaydi (birlamchi va ikkilamchi baholash) va stress vaziyatlarini boshqarish uchun kurashish strategiyalarini qo'llaydi. Muammoga yo'naltirilgan kurashish (problem-focused coping) - masalan, tilni o'rganish, yordam izlash, faol harakat - moslashuvga ijobiy ta'sir ko'rsatadi; emotsiyaga yo'naltirilgan kurashish (emotion-focused coping) qisqa muddatda yengillik bersa-da, uzoq muddatda samarasiz bo'lishi mumkin [9, 10].

3.3. Moslashuvga ta'sir etuvchi omillar

Xorijiy talabalar moslashuviga ta'sir etuvchi omillar 1-rasm (b) panelida ularning nisbiy ahamiyati bo'yicha taqdim etilgan. Tahlil natijalariga ko'ra, eng kuchli ta'sir etuvchi omillar quyidagilardir:

- Til kompetensiyasi (88 %) - ta'lim va muloqot tilini bilish darajasi moslashuvning eng muhim prediktori hisoblanadi. Til to'sig'i nafaqat akademik muvaffaqiyatni, balki ijtimoiy aloqalar o'rnatishni ham belgilaydi;
- Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi (82 %) - oila, do'stlar, hamkasblar va universitet xizmatlari tomonidan ko'rsatiladigan emotsional va amaliy yordam stress darajasini sezilarli kamaytiradi;
- Shaxsiy psixologik xususiyatlar (78 %) - ekstraversiya, ochiqlik, emotsional barqarorlik, o'z-o'ziga ishonch va

noaniqlikka chidamlilik kabi shaxsiy xususiyatlar moslashuvni osonlashtiradi;

- Akademik tayyorgarlik (75 %) - oldingi bilim darajasi va o'qish ko'nikmalari yangi ta'lim tizimiga moslashishni belgilaydi;

- Madaniy masofa (70 %) - kelib chiqqan va qabul qiluvchi madaniyatlar o'rtasidagi farq qanchalik katta bo'lsa, moslashuv shunchalik qiyin kechadi;

- Moliyaviy barqarorlik (65 %) va diniy-maishiy sharoitlar (60 %) - moddiy ta'minot va diniy-maishiy ehtiyojlarning qondirilishi moslashuv jarayonini qo'llab-quvvatlaydi.

4. Muhokama. O'tkazilgan nazariy tahlil xorijiy talabalar moslashuvi ko'p o'lchovli va dinamik jarayon ekanligini ko'rsatadi. Moslashuvning turli nazariy modellari (akkulturatsiya, madaniy zarba, U/W-egri chiziqlari, stress-kurashish) bir-birini istisno etmaydi, balki to'ldiradi va jarayonning turli jihatlarini yoritadi. Zamonaviy yondashuv ushbu modellarni integratsiyalashtirib, moslashuvni biopsixoiijtimoiy hodisa sifatida ko'rib chiqishni taqozo etadi [11].

Amaliy nuqtai nazardan, moslashuvga ta'sir etuvchi omillarning tahlili psixologik-pedagogik aralashuvning ustuvor yo'nalishlarini belgilaydi. Eng kuchli omil - til kompetensiyasi (88 %) - bo'lganligi sababli, xorijiy talabalar uchun intensiv til kurslarini tashkil etish va ta'lim boshlanishidan oldin tayyorgarlik bosqichini ta'minlash birinchi darajali ahamiyatga ega. Ikkinchi muhim omil - ijtimoiy qo'llab-quvvatlash (82 %) - universitet darajasida mentorlik dasturlari, talabalar klublari va madaniyatlararo muloqot tadbirlarini tashkil etishni taqozo etadi [12].

O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari sharoitida xorijiy talabalar moslashuvining o'ziga xos jihatlari mavjud. Bir tomondan, Markaziy Osiyo davlatlaridan kelgan talabalar uchun madaniy masofa nisbatan kichik bo'lib, til (rus tili, qisman o'zbek tili) va madaniy umumiyliklar moslashuvni osonlashtiradi. Boshqa tomondan, Janubiy Osiyo, Yaqin Sharq va Afrika mamlakatlaridan kelgan talabalar uchun madaniy masofa, til to'sig'i va iqlim-maishiy sharoitlar moslashuvni qiyinlashtiruvchi omillar bo'lib qoladi [13].

Madaniy zarbaning eng kritik II bosqichida (1-rasm) talabalarga maxsus psixologik yordam ko'rsatish zarurati alohida ta'kidlanishi kerak. Aynan shu davrda akademik tark etish (drop-out) xavfi eng yuqori bo'ladi. Shu sababli universitet psixologik xizmatlari moslashuvning birinchi semestrda xorijiy talabalarga ustuvor e'tibor qaratishi maqsadga muvofiqdir [14].

Olingan natijalarning amaliy ahamiyati shundaki, ular O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida xorijiy talabalarni qo'llab-quvvatlash tizimini ilmiy asosda tashkil etishga, talabalar kontingentini saqlab qolish (retention) ko'rsatkichlarini oshirishga va mamlakatning xalqaro ta'lim makonidagi obro'sini mustahkamlashga xizmat qiladi.

5. Xulosa va tavsiyalar. O'tkazilgan nazariy tadqiqot natijalariga ko'ra, quyidagi asosiy xulosalar shakllantirildi:

Birinchi, xorijiy talabalar moslashuvi kross-madaniy psixologiya, ijtimoiy psixologiya va pedagogika fanlari kesishuvidagi ko'p o'lchovli hodisa bo'lib, uni tushuntirish uchun bir qator bir-birini to'ldiruvchi nazariy modellar (akkulturatsiya, madaniy zarba, U/W-egri chiziqlari, stress-kurashish, madaniy o'rganish) mavjud. Eng samarali yondashuv ushbu modellarni integratsiyalashtirishdir.

Ikkinchi, moslashuv jarayoni vaqt davomida to'rt asosiy bosqichdan (asal oyi, madaniy zarba, moslashish va moslashuv/o'zlashtirish) o'tadi. Eng kritik bosqich - madaniy zarba bosqichi bo'lib, aynan shu davrda psixologik yordam ko'rsatish zarurati eng yuqori bo'ladi.

Uchinchidan, moslashuv muvaffaqiyatiga eng kuchli ta'sir etuvchi omillar til kompetensiyasi (88 %), ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi (82 %), shaxsiy psixologik xususiyatlar (78 %) va akademik tayyorgarlik (75 %) hisoblanadi. Bu omillar psixologik-pedagogik aralashuvning ustuvor yo'nalishlarini belgilaydi.

To'rtinchidan, J. Berry ning akkulturatsiya nazariyasiga muvofiq, integratsiya strategiyasi (ikkala madaniyat bilan ham faol aloqa) eng yuqori psixologik farovonlik va moslashuv muvaffaqiyatini ta'minlaydi, shu sababli uni rag'batlantirish maqsadga muvofiqdir.

O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari uchun quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Xorijiy talabalar uchun ta'lim boshlanishidan oldin intensiv til tayyorgarligi kurslarini tashkil etish;
- Universitet psixologik xizmatlarida xorijiy talabalar bilan ishlash bo'yicha maxsus dasturlarni joriy etish, ayniqsa birinchi semestrda madaniy zarba bosqichida;

- Mahalliy va xorijiy talabalar o'rtasida mentorlik ("buddy system") dasturlarini tashkil etish;
- Madaniyatlararo muloqotni rag'batlantiruvchi tadbirlar, klublar va festivallar o'tkazish;
- Professor-o'qituvchilar uchun madaniyatlararo kompetensiya bo'yicha treninglar tashkil etish;
- Xorijiy talabalarining moslashuv darajasini muntazam monitoring qilish va psixologik holatni baholash tizimini joriy etish.

Keyingi tadqiqotlar O'zbekiston oliy ta'lim muassasalaridagi xorijiy talabalar moslashuvining empirik tadqiqotini o'tkazish, turli mintaqalardan kelgan talabalar moslashuvining qiyosiy tahlilini amalga oshirish va moslashuvni qo'llab-quvvatlovchi konkret psixologik-pedagogik dasturlarni ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish yo'nalishlarida olib borilishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

[1] UNESCO Institute for Statistics. Global Flow of Tertiary-Level Students. – Paris: UNESCO, 2023. – URL: <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow> (murojaat sanasi: 19.05.2026).

[2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida". – URL: <https://lex.uz/docs/>

4545884 (murojaat sanasi: 19.05.2026).

- [3] Oberg K. Cultural shock: Adjustment to new cultural environments // Practical Anthropology. – 1960. – Vol. 7, No. 4. – P. 177–182. DOI: 10.1177/009182966000700405.
- [4] Ward C., Bochner S., Furnham A. The Psychology of Culture Shock. – 2nd ed. – Hove: Routledge, 2001. – 367 p.
- [5] Berry J. W. Immigration, acculturation, and adaptation // Applied Psychology: An International Review. – 1997. – Vol. 46, No. 1. – P. 5–34. DOI: 10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x.
- [6] Ward C., Kennedy A. The measurement of sociocultural adaptation // International Journal of Intercultural Relations. – 1999. – Vol. 23, No. 4. – P. 659–677. DOI: 10.1016/S0147-1767(99)00014-0.
- [7] Berry J. W. Acculturation: Living successfully in two cultures // International Journal of Intercultural Relations. – 2005. – Vol. 29, No. 6. – P. 697–712. DOI: 10.1016/j.ijintrel.2005.07.013.
- [8] Zhang J., Goodson P. Predictors of international students' psychosocial adjustment to life in the United States: A systematic review // International Journal of Intercultural Relations. – 2011. – Vol. 35, No. 2. – P. 139–162. DOI: 10.1016/j.ijintrel.2010.11.011.
- [9] Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. – New York: Springer, 1984. – 456 p.
- [10] Berry J. W., Poortinga Y. H., Breugelmans S. M., et al. Cross-Cultural Psychology: Research and Applications. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – 626 p.
- [11] Smith R. A., Khawaja N. G. A review of the acculturation experiences of international students // International Journal of Intercultural Relations. – 2011. – Vol. 35, No. 6. – P. 699–713. DOI: 10.1016/j.ijintrel.2011.08.004.
- [12] Sherry M., Thomas P., Chui W. H. International students: A vulnerable student population // Higher Education. – 2010. – Vol. 60, No. 1. – P. 33–46. DOI: 10.1007/s10734-009-9284-z.
- [13] Lysgaard S. Adjustment in a foreign society: Norwegian Fulbright grantees visiting the United States // International Social Science Bulletin. – 1955. – Vol. 7. – P. 45–51.
- [14] Gullahorn J. T., Gullahorn J. E. An extension of the U-curve hypothesis // Journal of Social Issues. – 1963. – Vol. 19, No. 3. – P. 33–47. DOI: 10.1111/j.1540-4560.1963.tb00447.x.
- [15] Furnham A., Bochner S. Culture Shock: Psychological Reactions to Unfamiliar Environments. – London: Methuen, 1986. – 298 p.
- [16] Wang K. T., Heppner P. P., Fu C. C., et al. Profiles of acculturative adjustment patterns among Chinese international students // Journal of Counseling Psychology. – 2012. – Vol. 59, No. 3. – P. 424–436. DOI: 10.1037/a0028532.
- [17] Каримова В. М. Ижтимоий психология. – Тошкент: Фан, 2018. – 312 б.
- [18] Sørberg P. V., Kalanova D. Cross-cultural adaptation of international students in Central Asia // Journal of International Students. – 2021. – Vol. 11, No. 4. – P. 845–863. DOI: 10.32674/jis.v11i4.2774.